

УДК 338.43:636

Д. Г. Дмитренко,
студент 3 курсу, Національний університет біоресурсів і природокористування

НЕОБХІДНІСТЬ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА ТА ПТАХІВНИЦТВА В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Стаття присвячена проблемам ефективності використання аграріями коштів на розвиток селекції в тваринництві та птахівництві. Визначення проблеми у їх використанні та розробці пропозицій, щодо покращення в управлінні з бюджетними коштами.

Article is devoted to efficient use of funds for the development of farmers in breeding livestock and poultry. Identify problems in their use and develop proposals for improving the management of public funds.

Ключові слова: аграрії, тваринництво, селекція, бюджетні програми, фінансування, ефективність використання коштів, бюджетні кошти, контроль.

Key words: farmers, animal husbandry, selection, budget programs, funding, cost-effectiveness, budget, control.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМ

На сьогоднішній день основними проблемами щодо ефективності використання бюджетних коштів для проведення робіт з селекції у тваринництві та птахівництві є:

— недотримання виконавцями Програми схеми подання пропозицій на участь у конкурсі та звітів про ефективність використання коштів зокрема відсутність на обласному рівні контролю за результатами їх діяльності може бути однією з причин значних недоліків у використанні бюджетних коштів;

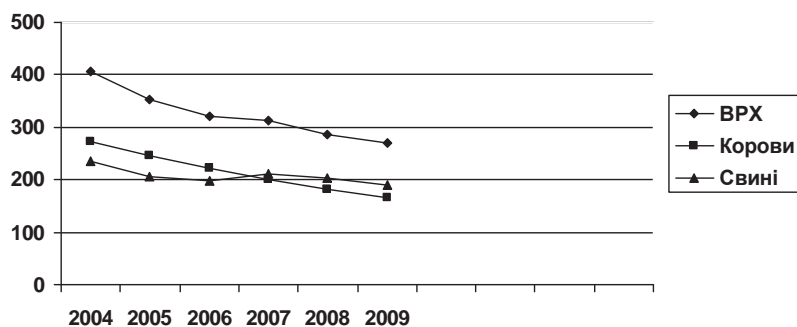
— обмеженість державного фінансування на виконання заходів по селекції поряд зі значною кількістю виконавців Програми у 2006—2009 роках призвело до відсутності вагомої державної підтримки сільськогосподарських підприємств на шляху розвитку племінної справи в області, що вплинуло на фінансовий стан таких господарств, низький рівень їх зацікавленості щодо залучення до племінної справи та в кінцевому результаті призвело до реалізації племінної худоби, її знищення та, як наслідок, неефективного використання бюджетних коштів, вкладених у розвиток селекції;

— механізм здешевлення кредитів не стимулює високоплатіжні підприємства до залучення додаткових фінансових ресурсів для зміцнення матеріально-технічної бази, запровадження нових енергозберігаючих технологій. Недоступний такий механізм і підприємствам з незначними розмірами по заставі майна, а такі важливі елементи фінансового механізму, як застава нерухомості (іпотеки) і застава земельних ділянок, не використовуються через відсутність правової бази, відсутність цивілізованого ринку землі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ, ТА ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ПИТАНЬ

За таких поставлених проблем виникає наукова дискусія навколо основного питання: чому з року в рік ми маємо проблеми, щодо відсутності чіткого механізму ефективності використання бюджетних коштів.

Але у вітчизняній науковій літературі ця проблематика ще не стала об'єктом для ґрунтовних досліджень, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Діаграма 1. Динаміка поголів'я тварин у господарствах Львівської області за 2004–2009 роки

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Завдання статті полягає в оцінці ефективності використання Міністерством аграрної політики України та підприємствами агропромислового комплексу цілей, спрямованих з державного бюджету на розвиток селекції в тваринництві та птахівництві, визначенні проблеми у їх використанні, розробці пропозицій щодо якісних змін в управлінні бюджетними коштами.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як відомо, тваринництво займає надзвичайно важливу нішу в економіці будь-якої країни. Воно забезпечує населення найбільш цінними продуктами харчування, промисловість — сировиною, а рослинництво — органічними добривами. Тому тенденції, які мають місце у цій галузі останнім часом, заслуговують особливої уваги, адже вони набувають загрозливого характеру.

За офіційними даними головного управління статистики Львівської області, у сільськогосподарських підприємствах Львівщини станом на 1 січня 2009 року поголів'я великої рогатої худоби становило 28,5 тис. голів (у тому числі 10,7 тис. голів корів), що складає відповідно 9,5% і 6% від загальної кількості по області. Слід зазначити, що у 2009 році в порівнянні з 2008 роком число голів зменшилось на 10,65%, із 2007 роком — на 27,66%, із 2006 роком — на 29,8%, або ж на 12,1 тис. голів. Такий самий стан і з поголів'ям корів — у порівнянні з 2006 роком їх кількість в 2009 році зменшилась на 25,17%.

Тенденції спаду спостерігаються і у сфері виробництва молока по всіх категоріях господарств: обсяги виробництва молока по Львівській області склали 892,3 тис. тонн у 2007 році, 813,4 тис. тонн у 2008 році та 731,3 тис. тонн у 2009 році, тобто за два роки вони скоротилися більш ніж на 18%. Частка Львівщини у загаль-

ному обсязі виробництва молока по Україні також зазнала певного зниження — з 6,7% у 2007 році до 6,2% у 2009 році.

Також подібна ситуація спостерігається із поголів'ям коней — щороку кількість голів зменшується приблизно на 2 тисячі, і у 2009 році становила 54,3 тис. голів, а це лише 88,6% від поголів'я 2006 року.

Варто зауважити, що на сьогоднішній день не спостерігається також чітких позитивних зрушень у свинарстві. Якщо у 2007 році порівняно з 2006 роком поголів'я свиней збільшилось на 7,1%, то вже у 2008 році у порівнянні з 2007 воно знизилось на 3,98%, а у 2009 — на 6,77% порівнюючи з попереднім роком [3].

Враховуючи дану ситуацію, для подолання кризової ситуації у тваринництві країни було прийнято Загальнодержавну програму селекції у тваринництві на період до 2010 року, затверджену Законом України від 19.02.2004 № 1517-IV (надалі — Програма) [1].

Слушно звернути увагу на деякі дані, які характеризують діяльність, спрямовану на досягнення основних цілей Програми, що реалізується у Львівській області. Так, на сьогодні в області функціонує 580 пунктів штучного осіменіння, 87 господарств, зареєстрованих та атестованих Мінагрополітики України як суб'єкти плеїнної справи, в тому числі 36 племрепродукторів з розведення молочної худоби, 5 племзаводів та 10 племрепродукторів з м'ясного скотарства. Також на території області функціонують три господарства, які надають послуги з штучного осіменіння сільськогосподарських тварин.

З метою виконання основних завдань Загальнодержавної програми, починаючи з 2001 року, в державному бюджеті передбачені видатки за кодом програми класифікації видатків (далі — КПКВ) 2801190 "Селекція в тваринництві та птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу".

При цьому головним розпорядником коштів державного бюджету на виконання зазначеної бюджетної програми визначено Міністерство аграрної політики України, а відповідальними виконавцями — підприємства агропромислового комплексу, які одержують кошти на виконання програми.

Взагалі, виконавцями програми по Львівській області у 2006 році виступали 51 господарство області, у 2007 та 2008 роках — 37 господарств та 15 господарств — у 2009 році.

Також фінансування робіт із селекції у тваринництві період 2006–2009 років проводились

з обласного бюджету Львівської області та районних бюджетів на виконання обласних та районних програм підтримки розвитку тваринництва.

Недостатність бюджетних коштів призводить до недосягнення необхідних результативних показників.

Обмеженість фінансування на виконання робіт з селекції у тваринництві та птахівництві не дозволяє досягти цілей Програми.

Господарства, що претендували стати виконавцями Програми, щороку подавали свої пропозиції до Головного управління агропромислового розвитку Львівської ОДА та ТзОВ ЛНВЦ "Західплемресурси". На підставі поданих пропозицій формувался Реєстр претендентів на виконання Програми, який подавався до Мінагрополітики для участі в конкурсі.

За даними зведеного реєстру претендентів, наданого ТзОВ ЛНВЦ "Західплемресурси", обсяг необхідного фінансування для виконання передбачених видів робіт склав 96726,71 тис. грн., в т. ч. у 2006 році — 18573,65 тис. грн., у 2007 році — 30964,36 тис. грн., у 2008 році — 25547,2 тис. грн. та у 2009 році — 21641,5 тис. грн.

Аналізом забезпечення бюджетними коштами виконавців програми встановлено, що фактичне фінансування склало 15426,5 тис. грн., або 15,9 % від потреби, в тому числі у 2006 році — 5395,0 тис. грн., або 29,0% від потреби, у 2007 році — 3840,0 тис. грн., або 12,4 %, у 2008 році — 4889,0 тис. грн., або 19,13 %, та у 2009 році — 1302,5 тис. грн., або 6,0 %.

Потреба даних господарств у бюджетних коштах на виконання робіт з селекції відповідно до поданих на конкурс пропозицій у 2006—2009 роках склала 44377,1 тис. грн., в т.ч. 8106,7 тис. грн., 11279,4 тис. грн., 10997 тис. грн. та 13994 тис. грн. відповідно.

Так, підтверджена потреба обраних для дослідження господарств фактично склала 18222,4 тис. грн., тобто вона в 2,4 рази менша від заявленої.

За виконання передбачених робіт даним підприємствам виділено з державного бюджету 8383,8 тис. грн., що складає 18,9% від визначеної ними в пропозиціях потреби та 46,0% від фактично підтвердженої потреби.

Так, наприклад, потреба ТзОВ ЛНВЦ "Західплемресурси" в коштах у 2006 році визначена пропозиціями в сумі 3461,0 тис. грн. Фактично Товариством виконано робіт на суму 2020,41 тис. грн. За виконані роботи надійшло фінансування в сумі 1895,0 тис. грн., що становить 54,7 % від потреби та 93,8 % від обсягу фактично виконаних робіт. Аналогічно у 2007 році при потребі 3820 тис. грн. фактично виконано робіт

на суму 2278,69 тис. грн., із яких профінансовано 830,0 тис. грн., або 21,7 % від потреби та 36,4 % від фактично виконаних робіт. У 2008 році при потребі 4669,8 тис. грн. фактично виконано — 2046,8 тис. грн., профінансовано — 695,0 тис. грн., або 14,9 % від потреби та 33,9 % від фактично виконаних робіт. У 2009 році відповідно при потребі 4491,0 тис. грн. фактично виконано робіт на суму 2782,6 тис. грн. та профінансовано 294,0 тис. грн., що становить лише 10,6 % від потреби та 6,5 % від фактично виконаних робіт.

Із наведеного прикладу можна зробити висновки про те, що за умови достатнього фінансування господарства зможуть виконати всі напрями робіт, які передбачені пропозиціями, що сприятиме досягненню мети Програми.

Але завищення сум належної компенсації не відображає реальної потреби господарств у бюджетних коштах та може перешкоджати оптимальному розподілу бюджетних коштів між претендентами на виконання програми.

Поряд із недостатнім фінансуванням визначеної потреби в бюджетних коштах на виконання Програми, в окремих випадках спостерігається завищення господарствами розрахунку суми бюджетних коштів, що належаться до відшкодування за виконані роботи.

Так, наприклад, пропозиціями ТзОВ ЛНВЦ "Західплемресурси" на 2006 рік передбачено проведення 17 видів робіт по селекції, у 2007 році — 19, у 2008 році — 17 та 14 — у 2009 році. Обсяг відшкодування у 2006—2009 роках з державного бюджету на виконання даних робіт визначений у сумі 4274,8 тис. грн., 4379,3 тис. грн., 4669,8 тис. грн. та 4491,0 тис. грн. відповідно. Визначення потреби у бюджетних коштах Товариством проводилось на підставі передбаченого обсягу робіт та сум відшкодування за кожен вид робіт, затверджених Порядками 244 та 187.

Таким чином, обмеженість державного фінансування призводить до неповного відшкодування гарантованих законодавством обсягів доплат за напрямами робіт, що перешкоджає виконанню окремих запланованих робіт по селекції у тваринництві та відповідно досягненню основних цілей Програми. Поряд з цим, окремими господарствами Львівщини у періоді 2006—2009 роках завищено суму компенсації з державного бюджету, що мала бути ними отримана за виконання робіт з селекції у тваринництві.

Отже, при проведенні конкурсу з визначення виконавців Програми учасники комісії отримали викривлені дані про потребу господарств в коштах, що могло призвести до непропорційного їх розподілу.

Окремими підприємствами поряд із одержанням значних сум державної підтримки не повною мірою використовуються власні джерела надходження коштів, які в подальшому можуть бути використані на проведення робіт з селекції

Порушення умов зберігання спермопродукції та невжиття заходів для оцінки племінних бугаїв-плідників призводить до значних втрат доходів

Так, у 2006 році ТзОВ ЛНВЦ "Західплемресурси" списано 46,5 тисяч доз спермопродукції, або 18,9 % від обсягу виробництва, у 2007 році — списано 16,9 тисяч доз (4 %), у 2008 році — 96,7 тисяч доз (34,8 %) та 105,4 тисяч доз у 2009 році, що складає 45 % від обсягу виробництва, тобто, по суті, його половину. Відповідно до актів на списання спермопродукції за 2008 та 2009 роки списано 74928 спермодоз та 99455 спермодоз.

Причиною списання у акті за 2008 рік вказана низька активність та короткий термін виживання сперміїв. Дана ситуація склалась у зв'язку із порушенням умов зберігання продукції, адже при виробництві вона перевіряється, і сперма низької якості не може надійти на зберігання у сховище Товариства.

За 2009 рік основною причиною списання сперми в кількості 81322 доз є виключення з Каталогу бугаїв молочних та молочно-м'ясних порід бугаїв-плідників, від яких одержана дана сперма. Проте, господарством не вживалось ніяких заходів для розв'язання даної проблеми, зокрема не було звернень до Укрплемоб'єднання чи іншого підприємства щодо надання допомоги в оцінці даних тварин.

Аналізом можливих напрямів використання даної спермопродукції встановлено наступне.

У Львівській області протягом 2006—2009 років осіменялось лише 39,9 — 44,1 % від маточного поголів'я великої рогатої худоби (далі-ВРХ) індивідуального сектора. Не краща ситуація спостерігається і у сусідніх областях. Тому внаслідок списання значної кількості спермопродукції Товариство зазнало значних втрат доходів, які могли надійти за умови її належного зберігання та реалізації або використання на проведення штучного осіменіння.

Таким чином, за умови дотримання належних умов зберігання продукції та проведення оцінки бугаїв-плідників Товариство могло б використати її на проведення штучного осіменіння або реалізувати. Так, за умови реалізації за найнижчими цінами, підприємство могло б отримати доходи в сумі близько 1743,75 тис. грн.

Слід зазначити, що на зберігання спермопродукції протягом досліджуваного періоду підприємством понесено витрати на придбання рідкого азоту, утримання спермобанку тощо в загальній сумі 165,8 тис. грн. (у 2006 році —

92,0 тис. грн., у 2007 році — 46,2 тис. грн., у 2008 році — 3,9 тис. грн., у 2009 році — 23,7 тис. грн.).

Отже, втрачені доходи підприємств області, що займаються виробництвом та реалізацією спермопродукції, внаслідок не проведення своєчасної оцінки бугаїв-плідників та неналежних умов її зберігання склали значну суму.

Надання ТзОВ ЛНВЦ "Західплемресурси" значних знижок до ціни реалізації продукції призвело до втрати доходів

Проаналізувавши реалізацію спермопродукції, встановлено, що ТзОВ ЛНВЦ "Західплемресурси" на виконання загальнодержавної програми розвитку селекції проводилось здешевлення реалізації спермопродукції цінних бугаїв-плідників.

Так, у 2007 році підприємством проведено реалізацію 38054 доз спермопродукції бугаїв-плідників. При цьому здешевлено 3815 спермодоз бугаїв-плідників, оцінених за якістю нащадків, компенсація за реалізацію яких складає 17,5 грн., та здешевлено 30217 спермодоз бугаїв-плідників, оцінених за походженням, компенсація за реалізацію яких складає 7,3 грн.

Таким чином, надання підприємством знижок до ціни реалізації призвело до втрат доходів на суму 475,22 тис. грн.

Враховуючи вищенаведене, підприємствами області не використовуються всі можливі доходи від господарської діяльності. Так, списання значної кількості спермопродукції призвело до втрати можливих доходів від її реалізації в сумі 2985,82 тис. грн. Також неналежне зберігання списаної спермопродукції призвело до неефективного використання коштів у сумі 416,29 тис. грн. Крім того, надання необґрунтованих знижок до ціни реалізації призвело до втрати доходів у сумі 475,22 тис. грн. Дана ситуація призводить до зменшення обігових коштів підприємств та не сприяє їх стабільній діяльності.

Одним із напрямів використання бюджетних коштів на виконання робіт з селекції у тваринництві є компенсація за проведення штучного осіменіння сільськогосподарських тварин індивідуального сектора.

Відповідно до Порядку 244 у 2006 році її розмір складав 18,50 та 16,50 грн. за одне осіменіння (в залежності від селекційної цінності сперми). У 2007—2009 роках, відповідно до Порядку № 187, розмір компенсації складав 30,0 та 25,0 грн. [2].

Аналіз використання коштів місцевих бюджетів на виконання робіт з селекції встановив, що в рамках обласної програми розвитку тваринництва у 2006—2009 роках здійснювались видатки на проведення штучного осіменіння тварин індивідуального сектора в розмірі 15 грн., 20,0 грн., 20,0 грн. та 25,0 грн. за одне осіменіння відповідно.

При цьому відшкодування з районних бюджетів відбувалось в сумарному виразі, без зазначення кількості компенсованих осіменінь.

Наприклад, "Програмою розвитку селекційно-плеємінної справи у тваринництві у господарствах Мостиського району за 2007 рік" передбачено відшкодування вартості спермопродукції на суму 9,0 грн. за 1 дозу. Аналогічно Програмою "Селекційно-плеємінна робота у тваринництві" Буського району за 2007 рік передбачено компенсацію в розмірі 10,0 грн. за одне осіменіння. Проте, внесеними до даної програми змінами передбачено видатки на придбання азоту для зберігання сперми на пунктах штучного осіменіння в сумі 3,97 тис. грн. без зазначення кількості осіменінь, які передбачено осіменити.

Крім того, неможливо визначити, кількість штучних осіменінь здешевлених коштами даних програм, що значно ускладнює проведення аналізу використання бюджетних коштів.

Неузгодженість між собою рішень органів місцевого самоврядування стосовно відшкодування за штучне осіменіння сільськогосподарських тварин ускладнює проведення аналізу ефективності використання виділених коштів [4].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, основними факторами, які перешкоджають ефективному використанню бюджетних коштів на проведення робіт з селекції у тваринництві та птахівництві, є:

— недотримання виконавцями Програми схеми подання пропозицій на участь у конкурсі та звітів про ефективність використання коштів, зокрема відсутність на обласному рівні контролю за результатами їх діяльності може бути однією з причин значних недоліків у використанні бюджетних коштів;

— обмеженість державного фінансування спричиняє недостатнє виконання окремих запланованих робіт по селекції у тваринництві, що перешкоджає досягненню основних цілей досліджуваної Програми. За умови достатнього фінансування господарства з'явиться можливість для виконання всіх напрямів робіт, які передбачені пропозиціями, що сприятиме досягненню мети Програми;

— обмеженість державного фінансування на виконання заходів по селекції поряд зі значною кількістю виконавців Програми у 2006—2009 роках призвело до відсутності вагомої державної підтримки сільськогосподарських підприємств на шляху розвитку плеємінної справи в області, що вплинуло на фінансовий стан таких господарств, низький рівень їх зацікавленості щодо залучення до плеємінної справи та

в кінцевому результаті призвело до реалізації плеємінної худоби, її знищення та, як наслідок, неефективного використання бюджетних коштів, вкладених у розвиток селекції;

— спрямування господарствами основної частини коштів Програми на покриття поточних видатків без забезпечення відповідної збалансованої кормової бази для відгодівлі плеємінних тварин та покращення матеріально-технічної бази господарств перешкоджає належному утриманню худоби та призводить до низького рівня продуктивності плеємінних тварин;

— узгодженість між собою рішень органів місцевої влади стосовно відшкодування за штучне осіменіння сільськогосподарських тварин ускладнює проведення аналізу ефективності використання виділених коштів;

З метою підвищення ефективності використання бюджетних коштів, виділених на виконання програми розвитку селекції, Міністерству агропромислової політики України необхідно:

— встановити чіткий алгоритм використання бюджетних коштів на розвиток селекції виконавцями програми, де передбачити механізм подачі пропозицій та звітування про використання коштів;

— виконавцями робіт з селекції у тваринництві та птахівництві обирати підприємства, що демонструють позитивну динаміку ведення господарства та значні досягнення у розвитку селекції протягом декількох попередніх років;

— передбачити відповідальність виконавців Програми за збереження результатів проведених робіт з селекції (утримання збільшеного поголів'я тощо) впродовж декількох років, наступних за роком одержання бюджетних коштів шляхом внесення відповідних змін до діючого Порядку 187.

Література:

1. Закон України "Про загальнодержавну програму селекції у тваринництві на період до 2010 року" від 19.02.2004 № 1517-IV.

2. Порядок використання коштів Державного бюджету України на виконання програм селекції у тваринництві та птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу і в науково-дослідних господарствах, затверджений спільним наказом Мінагрополітики, Української академії аграрних наук та Міністерства фінансів України від 13.02.2007 № 88/10/187.

3. Інформація місцевої преси.

4. Аудиторський звіт, інформація про участь в державному фінансовому аудиту (виконання бюджетної програми Міністерства освіти і науки України щодо здійснення зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти за 2006—2008 роки та 9-ть місяців 2009 року).

Стаття надійшла до редакції 05.10.2009 р.